

İZ BIRAKAN HATIRALAR -19/1-

KONYA ANSİKLOPEDİSİ VE MAHALLE ÇALIŞMALARI HATIRALARI

Türkiye’de mahallî ansiklopedi çıkarma işi son derece zor bir iş. Günümüzde bile İstanbul, Kayseri, Bursa ve İzmir gibi birkaç il dışında mahallî ansiklopedi çalışması yapılamamıştır. Ben bunların hepsini inceledim. Bu ansiklopedilerde yapılan hatalara düşmemeye gayret ettim. Biz ansiklopedi çalışmalarına başladıktan sonra ansiklopedimizi beğenen birçok il belediyesinden: “Bize yardımcı olur musunuz?” teklifleri geldi. Bunlara müspet cevap vermemize rağmen, bu güne kadar bunu gerçekleştiren bir il çıkmadı.

Konya’da ilk ansiklopedi çalışmasını merhum Selçuk Es başlatmış, onun bu çalışması iki Konya gazetesinde on beş yıldan fazla sürmüştür. Konya’da mahallî bir ansiklopedi çalışması 2007-2008 yıllarında başladı. Bu bölümde Konya Ansiklopedisi çalışmalarımı anlatmaya çalışacağım.

Ansiklopedi Çalışmalarına İlk Adım

Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkan’ı Ercan Uslu Bey, Hasan Yaşar Bey’den hayata ge-

çirilmek üzere bir proje hazırlamasını ister. Hasan Bey de bir Konya Ansiklopedisi ve Kültür Merkezi kurulması ile ilgili bir proje hazırlar. Projede Konya Ansiklopedisi Ercan Bey’in dikkatini çeker, Büyükşehir Başkanlığından da olur alınınca Konya Ansiklopedisi çalışmaları başlar.

Hasan Bey’in hazırladığı raporda bütün detaylar ele alınmıştır. Bu arada ansiklopediyi hazırlayacak yayın kurulu ve diğer kurul listeleri de verilmiştir. Bu listede yayın kurulunda Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Dr. Hasan Özönder, Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ, Prof. Dr. Caner Arabacı, M. Ali Uz, Mehmet Birekul ve Hasan Yaşar, redaktör olarak Ali Işık, koor-

Büyükşehir Belediyesi “Konya Ansiklopedisi” Hazırlıyor
GELECEK KUŞAKLARA ÖNEMLİ BİR KAYNAK

diratör olarak da Kültür Daire Başkanı Ercan Uslu Bey bulunuyordu. Sonradan Yazma Eserler Bölge Müdürü Bekir Şahin'in de bulunmasının faydalı olacağını düşünerek listeye onu da dâhil ettik. Prof. Dr. Caner Arabacı gibi bazı akademisyen arkadaşlar meşguliyetleri sebebi ile çalışmalarımıza katılamadılar. İlk toplantıda görev taksimi görüşmesi yapıldı. Hasan Özönder Bey, yayın kurulu başkanlığına Saim Bey'i teklif etmişti. Saim Bey başkanlığı kabul etmedi. Saim Bey de başkanlık için beni aday gösteriyordu. Hasan Bey ısrar ediyor: "Siz başkanlığı kabul etmezseniz vallahi bu ansiklopedi çıkmaz" diyordu. Tartışmalar sonunda benim yayın kurulu başkanı olmam kararı alındı. Başkan yardımcılığına da Saim Hoca getirildi. Tartışılan bir de ücret meselesi olmuştu. Hasan Hoca aylık ücretin 2.500 lira olmasında ısrarlı idi. Belediye bu miktara sıcak bakmadı. Belediye yıllarca sürececek olan bu yükü kaldıramazdı. Ben ücret meselesinde bu düşüncede değildim. Önemli olan yapılacak olan hizmetti. Ben sembolik bir miktar teklifinde bulundum, hiç itiraz etmediler. Hasan Özönder Hoca: "Ben

pazarlık yapmam" diyerek yönetimden ayrıldı. Bir hafta sonra da Saim Hoca gerekçe göstermeden yönetimden çekildi. Çok zor durumda kalmıştım. Ben yayın kurulunda mutlaka bir akademisyenin bulunmasını arzu ediyordum. Fakat bir türlü akademisyen tespitinde de bulunamadım.

Bir gün gazeteye giderken Haşim Karpuz Hoca ile karşılaştım, hemen teklifimi yaptım ve: "Hocam sizi ansiklopedi yayın kurulu başkan yardımcılığına getirsem, çalışır mısınız?" deyince Haşim Hoca da: "Bir şartla çalışırım, benimle uğraşan bazı insanlar var, beni koruyacağınıza söz verirseniz çalışırım" dedi. Onu koruyacağıma söz verdim ve böylece Haşim Hoca ansiklopedi çalışmalarına başladı. Üniversite içerisinde bütün çalışmalarımızı o organize etti ve çok faydalı oldu. Haşim Bey'in dediği olmuş, bir ara ona karşı bazı davranışlar cereyan etmişti. Ben de onun istediği şekilde davranmış yayım kurulunun dağılmasını önlemiştim.

Bir ansiklopedi tanıtım toplantısında Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek: "Konya Büyükşehir

Belediyesi olarak pek çok projeyi hayata geçirdik. Ama bu projeler içerisinde beni en fazla heyecanlandıran Konya Ansiklopedisi projesi olmuştu” demişti. Sayın Başkanın bu sözünü hiç unutamıyorum. Eğer büyük projelerde heyecan varsa, başarı da kesindir. Her dönemde Konya için çok şey yapıldı. Bir süre sonra bunlar ve bunları yapanlar bir gün mutlaka unutulacak. Ama Konya Ansiklopedisi hem kendisi hem de ansiklopedinin neşrine vesile olanlar asırlar sonra bile unutulmayacaktır.

Benim Ansiklopedi Çalışmam

Ben de yıllar önce bir Konya Ansiklopedisi'nin hazırlanmasının faydalı olacağını düşünüyordum. Selçuk Es'in ansiklopedi notları Koyunoğlu Kütüphanesi'nde idi. Kütüphane bunları on büyük klasör olarak birleştirmişti. Bunları incelemeye başladım. Bir Konya Ansiklopedisi hazırlanırsa bunlardan hangi maddeler alınabilir diye düşünüyordum. Çalışmam tahminimden de fazla sürdü. Üç yıldan fazla uğraştım. Önemli maddeleri tespit ettim. Sonra bunları bir araya getirerek, “Muhtasar Konya Ansiklopedisi” adıyla iki ciltlik bir ansiklopedi hazırladım. Şimdi bu çalışmayı ilahi bir yönlendirme olarak düşünüyorum. Selçuk Es'in çalışması, ilmi kriterlerden çok uzaktı. Eksiklik ve fazlalıklar çoktu. Pek çok birer cümlelik maddeler vardı. Hazırladığım ansiklopediyi kontrol edince Selçuk Es'in tarih çevirilerinin hemen hemen tamamına yakınının yanlış olduğunu gördüm. Bu düzeltmeler de beni çok uğraştırdı. Bu ansiklopediyi basma aşamasında iken Konya Ansiklopedisi gündeme gelince bunu basmaktan vazgeçtik. Ama bu çalışmamın, Konya Ansiklopedi çalışmalarının da çok faydası oldu.

Çalışmaların Başlaması

Hazırlayacağımız ansiklopedi için bir hedef ve örnek tespit etmemiz gerekiyordu. Yıllardan beri İslâm Ansiklopedisi neşri devam ediyordu. Bundan daha güzel bir örnek olamazdı. İstanbul'a gitmem ve İslâm Ansiklopedisi yetkilileri ile görüşmem gerekiyordu. Bu dönemde Yusuf Küçükdağ Hoca'nın çok yardımı oldu. Onunla birlikte İstanbul'a gittik. İslâm Ansiklopedisi başkanı ile görüştük. Başkan'a meseleyi anlattım, memnun oldu. Başkan, damadım Hilmi Bey ile de tanışıyorlarmış, ilgilendi. Ben başkanın yardımını rica ettim. Başkan Bey görüşmem için ansiklopediden bana bazı isimler verdi. O gün akşam üzeri Yusuf Hoca Konya'ya döndü. Ben İstanbul'da bir hafta daha kaldım, başkanın verdiği isimlerle görüştüm. Onlar bana ansiklopediyi nasıl hazırladıklarını anlattılar. Hazırlık safhasında kullandıkları belgelerden örnekler verdiler. Ben bir hafta sonra birçok bilgi ve belge ile Konya'ya döndüm. Getirdiğim bu belgeler bize ışık tuttu. İslâm Ansiklopedisi ile münasebetimiz uzun yıllar devam etti. Bir arada İslâm Ansiklo-

Konya Ansiklopedisi Bürosu'nda bir çalışma esnasında: Sekreter Şeyma Işıcık, Dr. M. Ali Uz ve Ali Işık

Konya Ansiklopedisi'ni vekil ziyareti: Prof. Dr. Haşim Karpuz, Konya Milletvekili Av. Hüsnü Tuna, Dr. M. Ali Uz, Konya Milletvekili Prof. Dr. Sami Güçlü, Ali Işık

pedisi'nde neşredilen Konya ile ilgili bazı maddeleri almamıza müsaade edilmesini istedik. Bunun için Diyanet Vakfı'nın da muvafakati gerekiyordu. Bunu da DİB eski başkan yardımcısı Halit Güler Bey halletti. Sonra verilen müsaadeyi İslâm Ansiklopedisi resmî bir yazı ile bana bildirdi. Bu arada Yusuf Hoca'yı da İlim Kurulu başkanlığına getirdik.

Hazırlık safhamız dört-beş ay kadar devam etti. Bu süre içerisinde yazılacak maddelerle, maddeleri yazacak isimleri tespit ettik. Ve sonunda yazarlara madde tekliflerini ilettik. Onların da bu teklifleri kabul belgelerini aldıktan sonra çalışmalar başladı.

Birinci Cildin Hazırlanması

Bize belediye Kültür Daire Başkanlığında büyük bir oda, bir bilgisayar ve sekreter tahsis ettiler. Gelen maddelerin tamamını önce ben okuduktan ve tashihlerini yaptıktan sonra redaksiyonu için Ali Işık

Hoca'ya havale ediyordum. Hiçbir madde yazarı yaptığımız müdahalelere karşı çıkmıyordu. Eksik ve hatalı gördüğüm maddeleri tekrar incelemek üzere ayırıyordum.

Yayın kurulunda her ne kadar beş altı kişi varsa da ansiklopedi çalışmalarına fiilen katılmıyor, bütün yük benimle Ali Hoca üzerinde yoğunlaşıyordu. Bu dönemde Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek, Kültür Daire Başkanı Ercan Uslu ve daha sonra da Mücahit Tıgılı Beylerin büyük destek ve yardımları oldu. Bize hiçbir müdahalede bulunmadılar.

Bundan dolayı hepsine müteşekkirim. Bir yıllık çalışma sonunda birinci cildi tamamlayıp belediyeye teslim ettik. İkinci cilt çalışmaları için bir hareket yoktu, beklemeye başladık. Bizi ansiklopedi çalışmalarının akim kalma endişesi sarmıştı. Herhalde belediyenin de ansiklopedinin toplumda nasıl bir kabul göreceği endişesi vardı.

Bir Yetkilinin Tespiti

O zamanlar Cumhurbaşkanı Baş Danışmanı Prof. Dr. Mustafa İsen Bey'e belediyeden bazı arkadaşlar ansiklopedinin birinci cildini vermişler. Mustafa Bey, ansiklopediyi inceledikten sonra: "Ben Profesörüm buna rağmen şunları şunları bilirim, diyemem. Ama ben ansiklopedi uzmanıyım. Ansiklopedi güzel olmuş" demiş.

Biz İslâm Ansiklopedisi'ni örnek seçmiş, ben de ansiklopedinin mahallî ağırlığı üzerinde titizlikle durmuştum. Bir de maddeleri ehline vermeye gayret etmiştim. Mustafa Bey'in beğenisi herhalde buradan geliyordu. Diğer cilt çalışmaları da bu olaydan sonra hız kazandı.

2007-2008 yıllarında başlayan Konya Ansiklopedi çalışmaları 2015 yılı Martına kadar devam etti ve ansiklopedi dokuz cilt olarak tamamlandı. Her cildin bitiminde ansiklopedi tanıtım toplantıları yapıyordu.

Ansiklopedi 7-8 Yıl Bir İlim ve Kültür Merkezi Gibi Çalıştı

Genel konularla ilgili bilgilere her yerde rastlanabilir. Fakat Konya ile ilgili hiç bilinmeyen konular ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Hiçbir ansiklopediye, ansiklopedi maddesi yazmayan genç akademisyenler ilk ansiklopedi çalışmalarını burada yaptılar. Ansiklopedi çalışmaları süresince ilmî sohbetler ve tartışmalar yapıldı. Kısaca yıllar boyu devam eden Konya ile ilgili ilmî ve kültürel çalışmalar yapıldı. Bu bakımdan Konya ansiklopedisi çok faydalı oldu.

Görsel Çalışmalar ve Kütüphaneler

Ansiklopediler de, ansiklopedi maddeleri kadar görsel malzemede son derece önemli. Bunları da Ha-

şim Karpuz Hoca ile Ahmet Kuş Bey hazırladılar.

Çalışmalarımızda Koyunoğlu Kitaplığı ile Konya Yazma Eserler Bölge Kütüphanesinden çok istifade ettik. Bu arada bir de Kültür Merkezi'nde bir Konya ve Mevlâna kitaplığı kuruldu. Burada pek çok Konya ve Mevlâna ile ilgili eser Konyalıların ve araştırmacıların hizmetine sunuldu. Ben de bu kütüphaneye üç bin beş yüz kadar kitap verdim. Bunların içerisinde Konya ile ilgili ana kaynak eserler de vardı.

Bu bapta Haşim Karpuz, Ahmet Kuş, Hasan Yaşar ve Bekir Şahin Beylere teşekkür borçlu olduğumu ifade etmek isterim.

Sonradan bu kütüphane yer ihtiyacı sebebi ile Koyunoğlu Müzesi Kitaplığı'na nakledildi. Gidip görmedim amma neticesi ne oldu bilmiyorum. Aslında bu müstakil kütüphane yaşatılmalı ve zaman içerisinde zenginleştirilmeli idi.

Ansiklopedi'nin Güncelleşmesi

Ansiklopedi'nin tamamlanmasından iki-üç yıl geçtikten sonra ansiklopedinin ikinci baskısının yapılması gündeme geldi.

Ansiklopedi baskı, malzeme ve cilt sebebi ile çok pahalıya mâl oluyor, cildi doksan liradan satılıyordu. İkinci baskıyı çok bastırarak ve kâğıdın kalitesini biraz düşürerek ucuz mâl edip: "Her eve bir Konya Ansiklopedisi" sloganıyla satışa sunulacaktı. Ben ve Ali Işık Hoca iki yıla yakın çalışarak ansiklopediyi güncelleştirdik. Bu arada ansiklopedideki bazı yanlışlar ve eksikler de düzeltilmiş oldu. Fakat ekonomik şartlar sebebi ile ikinci baskının yapımı gerçekleştirilemedi. İnşallah ileride ikinci baskı işi de gerçekleşir diye düşünüyorum.

Ali IŞIK

Konya'yı Seçildikten Sonra Gören İlk Kadın Milletvekilimiz: **BAHİRE BEDİZ MOROVA AYDİLEK**

Giriş

Bir asırlık geçmişe sahip parlamenter sistemimizin önemli meselelerinden biri de seçim sistemimizdir.⁽¹⁾ Zira bu sistem de kendi içinde birçok problemi havidir. Bu makalemizde bu problemlerin birini söz konusu edip, bunu bir örnekle de somutlaştıracamız.

Yönetim biçimimiz olan cumhuriyet, TDK'nın *Türkçe Sözlüğü*'nde: "Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığı ile kullandığı devlet biçimi" (Komisyon 1998: I/415) olarak tanımlanmış olsa da ilgili metinlerinde yazılı kurallarıyla bunların uygulamaları arasında paralellik yok gibidir. Zira halkımız kendini parlamentoda temsil edecek kişiyi belirlemede – hakkıyla- söz sahibi olamadığı gibi, kendi iradesinin dışında atanmışların yönetimindeki yapılanmalar da halk iradesinin gerçekleşmesinin önündeki aşılmaz engel olmuş ve olagelmektedir. Başlığımızda da ima ettiğimiz gibi bu yazımızda, 1935 Yılı Genel Seçimleri örneğinde yönetim sistemimizin sadece halka rağmen halka seçtirilen milletvekilleri meselesi üzerine yoğunlaşacağız.

Konya'da 1935 Yılı Genel Seçimi

Millî Mücadele'den hemen sonra 1929'a kadar olan dönemde Ke-

mal Paşa'ya karşı askerî, dinî ve siyasî her türlü muhalefet susturularak bu zemin üzerinde yeniden yapılanma gerçekleştirilmiştir. Böyle bir ortamda Kemal Paşa'nın muvafakatiyle 1930 yılında kurulmuş olan Serbest Cumhuriyet Fırkası bile toplumda birikmiş olan tepkinin tekrar gündeme gelmesine engel olamamıştır. Böylece güdümlü muhalefet yoluyla denenen "çok partili cumhuriyet" tecrübesi başarıya ulaşamamış ve zaten fiilen varlığını sürdürmekte olan tek partili sistem 1945'e kadar devam etmiştir.

1930 yılından itibaren parti-devlet özdeşleşme süreci başlatılmıştır. Partinin ideolojisine "uygun" olan 18 yaşından büyük her Türk vatandaşına partinin kapıları açık tutulmuştur. Böylece CHF'nin

(1) 16 Nisan 2017 referandumuyla kabul edilen ve 9 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi de bahse konu olan aksaklığı çözmemiştir.

1931 yılına kadar yürütmekte olduğu iktidar bundan sonra parti-devlet bütünleşmesi olarak devam etmiştir.

Devlet başkanı aynı zamanda parti başkanı, İçişleri Bakanı parti genel sekreteri ve valiler de partinin il başkanı konumunda olmuşlardır.

Parti-devlet bütünleşmesi devresinin ilk genel seçimleri 1931'de ikincisi de 1935 yılında gerçekleşmiştir (Akdağ 2014: 255-256).

1935 genel seçimlerinde Konya'dan 15 milletvekili seçilecektir. Kadınlara milletvekili hakkı verildiğinden birçok bayan halkevi ve CHF'ye kaydolmaya başlamışlardır. Müntehib-i sani⁽²⁾ seçimleri ülke genelinde ocak ayının sonlarına doğru tamamlanmıştır. Seçimler dönemin şartları gereği aynı gün yapılamamıştır. Mesela Sivas'ta 15 Ocak 1935 tarihi itibarıyla müntehib-i sani seçimleri tamamlanırken İzmir'de 18 Ocak'ta bitirilmiştir. Konya'da 17-19 Ocak tarihleri arasında, içinde 45 kadın adayın bulunduğu 233 müntehib-i sani seçilerek CHF'nin Konya Vilayet Başkanı Şevki Ergun'un imzasıyla ilan edilmiştir (Akdağ 2014: 264).

4 Şubat günü basında Atatürk, Cumhurbaşkanı ve CHF'nin Genel Başkanı sıfatıyla müntehib-i sanilere bir beyanname yayımlamıştı. Söz konusu beyanname, mecliste bağımsız milletvekillerine yer vermek üzere parti aday listelerinde 16 adet milletvekilliğinin boş bırakıldığı belirtilmiştir. Beyanname bağımsız adaylıklara talip olanların cumhuriyetçi ve milliyetçi

olmaları gerektiği belirterek şöyle devam edilmiştir: “*Fırkamız programından başka bir programla ve fırkallı olmanın tabii kayıtları dışında serbest çalışacak samimi yurttaşların ulus kürsüsünden yapacakları tenkitler ve söyleyecekleri mütalaalarla millî çalışmanın kuvvetleneceği kanaatinde bulunuyoruz. Bu yolda geçirdiğimiz dört yıllık tecrübe fırka esaslarımızın ve fırka hükümeti çalışmalarının ulus önünde yapılan tenkitlerle karşılaştırılmasına fırsat vermiş ve yurttaşların siyasal olgunluğunu artırmıştır. Her gün her vesile ile düşündüklerini ve yaptıklarını fırka içinde ve fırkalar, fırkallı arasında olduğu kadar iyi (iyi) ve temiz bütün yurttaşların murakabesine (kontrolüne) arz etmeyi vazife sayan fırkamızın bu kararını bildirirken fırka teşkilatımızdan ve fırkallı İkinci müntehiplerden (İkinci seçmen) yukarıda yazılı vasıftaki müstakil namzetlere rey vermelemini isterim.*” (Akdağ 2014: 265)

Konya'dan gösterilen 15 CHF milletvekili adayından biri de Bahire Bediz Aydılek'tir (Konya'nın 16. milletvekili adayı bağımsız olarak gösterilen Ali Fuat Cebesoy'dur).

233 Müntehib-i sanininin 45'i kadındır. Bu sayı toplam müntehib-i sanilerin %19,3'üne karşılık gelmektedir. Kadın müntehib-i sanilerin 7'si üst düzey yönetici eşidir. Öğretmen memur olan kadın müntehib-i sanilerin sayısı bir hayli yüksektir. Eşrafa mensup kişilerin eşleri de, sırf onların eşleri oldukları için müntehib-i sani seçilmişlerdir. Bu durum isimlerin yazılışında bile dikkatleri çekmektedir. Mesela “*Saliha Halil İbrahim Karısı*” gibi. Halkevi başkanı öğretmen Ferid Uğur'un eşi Naciye Ferid Uğur, Eczacı Yümnü'nin eşi Şerife Yümnü, Dr. Cevat Atasagun'un eşi Süreyya Cevat Atasagun Müntehib-i sanidir. Sonraki yıllarda CHP senatörü olacak olan Erdoğan Bakkalbaşı'nın babası Recep ve annesi Vesile Bak-

(2) Ülkemizde bugüne kadar yapılan seçimlerde iki dereceli ve tek dereceli olmak üzere iki tür seçim sistemi uygulanmıştır. İlk Meclis üyelerinin milletvekili seçimleri ile 1923, 1927, 1931, 1935, 1939, 1943 seçimleri iki dereceli olarak yapılmıştır. İki dereceli seçim sisteminin birinci aşamasında müntehib-i evvel denilen birinci seçmenler, müntehib-i sani denilen ikinci seçmenleri; ikinci seçmenler de sayılabilen mebusları seçerlerdi (Anonim 2012: XIV).

kalbaşı da müntehib-i sanidir (Akdağ 2014: 264; 43 Nu.lı dipnot).

Konya'dan 44 muntıkadan seçilmiş bulunan 233 müntehib-i saninin tamamının meslekleriyle ilgili bilgi temin edilememiştir. Hakkı Uyar'ın verdiği bilgiye göre; 147 müntehib-i saninin meslekleri tespit edilebilmiştir. Buna göre; 19'u tüccar, 3'ü toprak sahibi, 15'si serbest meslek sahibi, 48'i memur, 8'i küçük esnaf, 47'si seçimle gelen yönetici ve 7'si üst düzey yönetici eşidir. Serbest meslek sahibi olanların 7'si avukat, 4'ü doktor, 2'si eczası, 1'i noter ve 1'i gazetecidir. Memur gurubunda olanların bir kısmının meslekî dağılımı şöyledir: 3 nahiye (bucak) müdürü, 2 fırka kâtibi, 1 vali, 1 savcı, 1 hâkim, Ziraat ve İş Bankası müdürleriyle İktisat ve Ahali Bankası çalışanları, posta ve muhasebe müdürleridir. 48 memurdan 3'ü emekli olup, 45'i çalışmaktadır. Küçük esnaf olarak sayılan 8 kişi, manifaturacı, bakkal, berber, çiçekçi, bakırcı ve kitapçıdır. Seçimle gelen yöneticinin, 35'i CHF Ocak başkanı, 1'eski olmak üzere 7 milletvekili, 1'i eski olmak üzere 4 muhtar, 1'si belediye başkan yardımcısıdır. Üst düzey yönetici eşi olarak tanımlananların, 3'ü general eşi (Melahat General C. Toydemir, Rabia General V. Ünivar ve Kevser General İzzettin Çalışlar), 1'i vali eşi (Nuriye Cemal Bardakçı, Konya valisinin eşi), 2'si milletvekili eşi, 1'i eski milletvekili eşidir. Konya'da bazı köklü ailelerden müntehib-i saniler seçilmiştir. Bunların başında Bakkalbaşı ailesi gelmektedir. Bu aileden 5 münhetib-i sani bulunmaktadır. Daha sonra Ulusan ailesi gelmektedir. Ulusan ailesinde 4 müntehib-i sani vardır. Bu aileden Cumhuriyetin ilk yıllarında – farklı dönemlerde olmak üzere-iki milletvekili çıkmıştır. (Mustafa ve Halis Ulusan). Müntehib-i saniler arasında geçen diğer bazı köklü ai-

leler/eşraf arasında sayılabilecek olanlar şunlardır: Aboğlu, Kaymak, (bu aileye mensup Ali Saim Kaymak DP milletvekili oldu), Burhanoğlu, Sancioğlu, Eşrefoğlu, Mendi, Nuhoglu, Sinanoğlu, Silleli, Doruk, İsmil ve Eken (Mustafa Lütfi Eken, Atatürk'ün Konya'dan özel olarak seçtiği bir milletvekiliydi. Çiftçi kökenli olup, Org. Fahrettin Altay tarafından araştırılıp bulunmuştu). Eken ailesine mensup 3 müntehib-i sani bulunmaktadır (Akdağ 2014: 264-265; 44 Nu.lı dipnot).

Konya'da milletvekili seçimi 8 Şubat Cuma günü Belediye Sıneması salonunda yapılmış; CHF adaylarının hepsi seçimi “ittifakla” kazanmışlardır (Akdağ 2014: 266).

Konya'nın İlk Kadın Milletvekili Bahire Bediz Morova Aydılek

1897 yılında Bosna'da doğan Bahire Hanım'ın babası Bedi Bey, annesi Hasbi Esmâ Hanım'dır (Komisyon 2010: 273). Ailesi bilahare Bosna'dan göç ederek Bolu'ya yerleştiğinden ilk ve ortaokul tahsilini burada yaptı. Bolu Kız Sanat Okulunda, resim öğretmenini olarak göreve başladı. 1927 yılında gözlerindeki bir rahatsızlık sebebiyle görevini bırakarak CHF ve Halkevi'nde hizmet vermeye başladı (Duroğlu 2007: 100-101). 1930 yılında politikaya girerek, aynı yıl Bolu Belediyesi meclis üyesi seçildi.

Eşi ile birlikte, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü sıkça ziyaret eden Aydılek, Bolu'yu ziyaretlerinde de Gazi'yi evlerinde misafir edip ağırlamışlardır. Atatürk bu aileye olan muhabbetinden dolayı Aydılek Hanımefendi'ye 17.07.1934'te “Bediz” adını verdi. Bahire Hanım o günün hatırasına olarak ölene kadar her yıl aynı tarihte Bolu'nun ileri gelenlerine yemek vermiştir.

Atatürk'ün teşvikiyle, V. Dö-

Atatürk'ün, 07 Ocak 1937'de günübirlik yaptığı Konya gezisi sırasında heyette bulunan tek kadın: Konya Milletvekili Bahire Bediz Hanım.

nemde Konya milletvekili oldu (Atalay 2009: 366-367). Eczacı Faik Bey'le (Anonim 1965: 3) olan evliliğinden Mehmet Hulusi (Komisyon 2010: 297, 197 Nu.lı dipnot) adında bir çocuk annesi olan Aydilek, Duroğlu'na göre "Atatürk'ün ölüm günü olan 10 Kasım 1938 tarihinde" (Duroğlu 2007: 102), *Milliyet* gazetesinde yayımlanan bir habere göre ise 10 Kasım 1965 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Anonim 1965: 3)⁽³⁾.

Bahire Bediz Morova Aydilek ve Konya

Konya ile herhangi bir bağı bulunmayan ve dahi Konya'yı hiç görmeden Konya milletvekili seçilen Bahire Hanım'ın Konya ile ilk irtibatını –seçildikten bir ay sonra- Ş. Gürol adında bir gazeteci sağlar. Anılan gazetecinin Bahire Hanım'la yaptığı görüşme ve onunla ilgili izlenimlerini *Ekekon* gazetesinden aynen alıntılıyoruz:

“Saylavımız B. Bediz Aydilek-le

**Muhabirimiz görüştü
Ankara**

Değerli saylavımız bayan Bediz Aydileği, misafir buldukları yegenlerinin evlerinde ziyaret etmek imkânını buldum.

Çok sade giyinmiş, güler yüzlü saylavımıza tevazu ile ziyaretteki maksadımı anlattım. Sevgi ve saygılarımı sundum.

- Memnun oldum, Konyalıları ilk defa sizinle görüşüyorum. Dediler, Konyadan, bilhassa bayanlarımızın soysal yaşayışları hakkında yerinde ve ince sorgular sordular.

Bayanlarımızın inkılâp yolundaki şuurlu çalışmalarını, 17 bayan saylavdan birinin de kendi olarak kamutaya katılması dolayısıyla, Konyalıların büyük bir sevinç duymakta olduklarını anlattım, konuşmağa başladık.

- Ne güzel, Konyayı, şimdiden daha çok sevmeye başladım, evvelce hiç gitmemiştim, bulacağım ilk fırsatta oraya gitmek, köylerine kadar dolaşmak isterim.

- Bugün için Konyada yapmasını düşündüğümüz işler var mıdır?

- Bugünden birşey söylemek doğru olmaz, evvelâ Konyayı ya-

(3) Aynı habere göre adı da Behire'dir.

kindan tanımak, sonra karşılaşılacak lüzüm ve ihtiyaçlara göre vazifemin icabettirdiği herşeyi yapmama çalışmak isterim.

Ricam üzerine, bayan Bediz, bana biraz da kendilerinden bahsettiler:

- 1897 de Boluda doğdum. Bayım orada eczacıdır, 21 yaşında bir oğlum var, İstanbul üniversitesinde eczacılık tahsil ediyor. Ötedenberi memleket işlerinde faydalı bulduğum her kurumda çalışmaktayım, 5 yıl önce ilk olarak C. H. F. na ben girdim, yine aynı yıl belediyeye üye seçildim.

- Memuriyet hayatınız var mıdır?

- Evet birkaç yıl önce Bolu orta mektebinde resim muallimliği yaptım.

Yanımızda bulunan yeğenleri:

Yengem güzel yağlı boya yapar, dedi.

Sayın saylavımızı fazla rahatsız etmek doğru olmayacaktı, müsaderelerini diledim. Gösterişten hiç hoşlanmadığımı çok iyi sezdiğim saygıdeğer saylavımıza tekrar teşekkür ederek ayrıldım, merdivenlerden inerken arkamdan sesleniyorlardı.

- Aman, yavaş inin, merdivenler çok diktir.

Diye temiz bir koruyuculuk numunesi gösteriyorken Konyalılara selâmları unutmayın.

Diyerek te Konyaya karşı bağımlı gösteriyordu.

Ş *Gürol*” (1935: 1)

Bahire Hanım, Meclis’te temsil ettiği Konya’yı, seçilmesinden sekiz ay sonra teşrif edebilmiştir. 24 Eylül 1935 tarihinde Konya’ya gelen Bahire Hanım’ın Konya günlerini de bir gün sonrasının *Ekekon*’undan takip edebiliyoruz. Konya’ya

trenle gelen Bahire Hanım’ı⁽⁴⁾ “durak”ta⁽⁵⁾ Konya saylavı⁽⁶⁾ Kâzım Gürel ve eşi, CHP il başkanı ve “şarbay”⁽⁷⁾ Şevki Ergun ve eşi, Parti sekreteri Lütfi Berkmem ve Ekekon başyazarı Ziya Çalık’ın başı çektiği bir kalabalık karşılamıştır. Bahire Hanım’ın Konya’ya gelişi, “Türk kadınının siyasal utkusunun bir üruntağı⁽⁸⁾” olması hasebiyle onun “ilimizin saylavı olmasına bir kat daha önem katmaktadır.” Bahire Hanım, Bayan Gürel ve Ergun’un eşliğinde istasyondan kendisine tahsis edilen “kurağa”⁽⁹⁾ geçmiş; ardından üzerinde “griperi bir kostüm, buluz üzerine kravat ve aynı renkte bir kasket”ten oluşan kıyafetiyle “ilbaylığı”⁽¹⁰⁾ ve müzeyi gezmiştir (Ekekon, 25 Eylül 1935, s. 2).

“Bedia Bediz” Hanım, Konya’ya gelişinin ertesi günü “ile bağlı kamunlarda⁽¹¹⁾” incelemelerde bulunmuş; ikinci günü de Başbakanlık İstatistik Genel Direktörü B. Celâl Aybar’ın, nüfus siyaseti ve genel nüfus sayımı hakkında Uray Sinemasında⁽¹²⁾ verdiği konferansı dinlemiştir. Bahire Hanım’ın yanı sıra konferansa “İlbaı Cemal Bardakcı, Şarbay Şevki Ergun ile ilbaılık ve şarbaılık bütün işyarlarile⁽¹³⁾ öğretilenler” katılmıştır.

(4) Bahire Hanım bu haberde ve Konya’da kaldığı müteakip günlerin haberlerinde de adı hep “Bedia Hanım” olarak anılmıştır. Bir şehrin milletvekilinin, hem de partisinin yayın organı olan bir gazetede, adının biteviye yanlış yazılması şehir ve vekili arasındaki yakınlığın enteresan bir göstergesi olsa gerektir.

(5) **durak**: Gar, istasyon.

(6) **saylav**: Milletvekili

(7) **şarbay**: Belediye başkanı.

(8) **oruntak**: Milletvekili; elçi, delege.

(9) **kurağ**: Sanat değeri olan yapı; konak.

(10) **ilbaılık**: Valilik, vilayet konağı.

(11) **kamun**: Nahiye, bucak.

(12) **Uray Sineması**: O dönemde dilde Öz Türkçecilik akımı hâkimdir. Bundan dolayı Arapça “beled” kelimesinden türetilen “belediye” kelimesinin karşılığı olarak bu dönemde “uray” kelimesi teklif edilmişse de; kelime tutmamıştır. Söz edilen Belediye Sineması, 1910 yılında Alâeddin Tepesi’nin güney eteklerinde, yan tarafındaki Rum Okulu öğrencilerinin uygulama sahnesi olarak inşa edilmiştir (Daha geniş bilgi için bk. *Konya Ansiklopedisi*, c. VIII, s. 113).

(13) **işyar**: Memur.

“Bedia Bediz” Hanım aynı gün “C.H.P. İlkurul Başkanı Bay Şevki Bey”le birlikte bazı incelemelerde bulunmak üzere Çumra ilçesine gitmişlerdir (*Ekekon*, 27 Eylül 1935, s. 2).

Bahire Hanım, Konya’daki üçüncü gününde yine Şevki Bey’le birlikte Beyşehir⁽¹⁴⁾ ve Seydişehir ilçelerini gezmiş, muhtemelen geceyi Seydişehir’de geçirip, ertesi gün Konya’ya dönmüştür (*Ekekon*, 29 Eylül 1935, s. 2). Bahire Hanım, aynı gün, Karaman’da incelemelerini tamamlayan Konya milletvekilleri Tefik Fikret Silây ve Kâzım Gürel’le birlikte akşam treniyle Ankara’ya hareket etmiştir (*Ekekon*, 1 Birinci Teşrin 1935, s. 2).

Bahire Hanım, ilerleyen yıllarda, siyasi çalışmalar vesilesiyle birkaç kez daha Konya’da bulunduktan sonra siyasi hayatını noktalamıştır.

Sonuç

Bahire Bediz Morova Aydilek, Konya’yı görmeden vekili seçilen milletvekillerinin ilklerinden olmakla birlikte sonuncularından değildir. Zira -âdetâ gelenekleşen- bu tarz-ı siyaset elan sürdürülmektedir. Hakkını teslim etmeliyiz ki; Bahire Hanım, tepeden indirilip sadece seçim meydanlarında boy gösterip, seçildikten sonra da Meclis’te kaybolan kimi vekillerimiz gibi olmamış; görev yaptığı dönemde Konya için öncelikle gerçekleştirilmesi elzem bazı hizmetleri Meclis’te dillendirmiştir.

Bahire Hanım, Konya’ya ilk gelişinde tespit ettiği meseleleri raporlaştırarak Meclis’e sunmuştur. Konya ile ilgili 1935 yılında hazırla-

dığı bu raporda Konya Ovası’nın en büyük meselesi olan sulama probleminin çözülebilmesi için Beyşehir Gölü’nden kanallar yardımı ile bir an evvel suyun getirilmesi gerektiğini, Konya’nın ekonomik durumunun düzeltilmesi için şose veya demiryolu ile Ankara’ya bağlanmasının lazım geldiğini, köylülerin resmî işleriyle ilgili meselelerinin giderilmesi için haftanın belli günlerinin sadece köylülere ayrılmasının uygun olacağını, bakımsız olan tarihî eserlerin onarılmasının tarihi korumak açısından önemli olduğunu ve halka kötü davranan memurların cezalandırılmasının şart olduğunu dile getirmiştir.

KAYNAKÇA:

- AKDAĞ, Ömer (2014), “Konya’da 1935 Genel Seçimi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 36, Konya, s. 253-279.
- ANONİM (1965), “Atatürk’ün İlk Kadın Milletvekili 10 Kasım Günü Öldü”, *Milîyet*, 15 Kasım 1965, s. 3.
- _____ (2012), *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Ankara: TÜİK Yay.
- ATALAY, Ahmet (2009), “Aydilek, Bahire Bediz Morova”, *Konya Ansiklopedisi*, C. I, s. 366-367.
- DUROĞLU, Sibel (2007), “Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Ana Bilim Dalı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- GÜROL, Ş (1935), “Saylavımız B. Bediz Aydilekle”, *Ekekon*, S. 1 (14 Mart), s. 1.
- PEÇENEK, Murat (2014), “Bediz Morova”, *Bolu Takip Gazetesi*, 11 Eylül (Erişim: <http://www.bolutakip.com/haber/bediz-morava-2>, 30.04.2015/13.40).
- SOYLU, İkbâl (1935), “Bayan Saylavımız ve Parti İl Yön Kur Başkanının Beyşehir Gezileri”, *Ekekon*, 3 Birinci Teşrin 1935, s. 2.
- KOMİSYON (1998), *Türkçe Sözlük*, I-II, Ankara, TDK Yay. (8. bs.)
- _____ (2010), *TBMM Albümü 1920-2010/1. Cilt 1920-1950*, Ankara: Gökçe Matbaası.
- Ekekon*, 25 Eylül 1935, s. 2; 28 Eylül 1935, s. 2; 29 Eylül 1935, s. 2; 1 Birinci Teşrin 1935, s. 2.

(14) Bahire Hanım’ın Beyşehir gezisinin ayrıntıları 30 Eylül tarihli *Ekekon*’da verilmiştir. Bahire Hanım’a Şevki Ergun ve eşi Şaziye Hanım ile yeğenleri Saim ve Ali Haydar’ın eşlik ettiği gezide “parti kurduğunda” ağırlandı, ardından Beyşehir Gölü ile Eşrefoğlu Camii gezilmiştir; gezi sonrası tekrar gelen kurakta “iki saat kadar degetlerde bulunulmuştur” (Soylu 1935: 2).

Ahmet
ÇELİK

Konya'da İrfan Medeniyeti ŞEYH SÖYLEMEZ DERGÂHI

Muhacir Pazarında bulunan Balık Pazarının doğusunda bir türbe mevcuttur. Bu türbede “Söylemez” diye meşhur olan Hindistan asıllı Şeyh Fazıl Hüseyin Efendi medfundur. Aslında burası **Çiştiiye, Kadiriyye ve Nakşibendiye tarikatının dergâhıdır.**

Anlatılanlara göre Şeyh Fazıl Hüseyin Efendi, Hz. Peygamber'in “Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse hayır söylesin veyahut sussun” hadisini kendisine ilke edinip ve çok söz söylemediği için halk ona **“Söylemez”** lakabını vermiştir.

İbrahim Aczi Kendi, Şeyh Fazıl Hüseyin Efendi ve dergâhı hakkında şu bilgileri verir:

“1897'de Ali Kemali Paşa, Konya valisi iken o tarihte padişah Abdülhamid vezirlerinden Adliye nazırı Abdurrahman Paşa'nın bir tavsiyesiyle Konya'ya gelen, zaif habeş simalı altmış yaşlarında Söylemez isimli bir şahıs olup, Abdurrahman Paşa'nın yolladığı altınlarla, şimdi Larende Caddesi'nin istasyona doğru giden yolda hala ayakta duran Paşa Çeşmesi civarına, hala ayakta duran ehramı kümbetli tekke yapılmıştır.

Bu tekkenin etrafı Selçuk devrinden kalma ulu mezarlıktı.

İşte Abdurrahman Paşa'nın parasıyla bu tekkenin yanına bir de konak kondu. Bu şekilde Konya'ya gelerek bu tekkeye oturan Söylemez hakikaten hiç dışarı çıkmaz, kümbetin altına konmuş mezarın içinde durur, yanına gelen ziyaretçilerle konuşmaz, ruhunun sevdiği kimsele bazen konuştuğu olurdu.

Diğer konakta hemşerisi Derviş Ahmet yalnız, bekâr oturur, Söylemez'in hizmeti ne ise ona bakardı.

Söylemez, bazı perşembe günleri çıkararak Larende Caddesi'nden Mevlana Türbesi'ne iner ziyaret ederdi. Daha da iç etekli entari, soluk bir hırka, elinde bir tesbih, gayet ağır yürürdü. 1910'da vefat ederek o, kümbetin altında yatmaktadır.”

Vakfiyelerde soyunun “Hazreti Osman Zinnureyn” ile “İmâm Zeynelâbidîn” sülâlesinden geldiği kayıtlı olan Şeyh Fazıl Hindistan'da iyi bir medrese eğitimi aldı. Medrese tahsiliyle birlikte tasavvufa yöneldi. Önce Hindistan'da yaygın olan Çeştiiye ve Kadiriye tarikatına intisap etti. O Çiştiiye tarikatını yaymak için Hindistan'dan Anadolu'ya geldi. Konya'ya geldikten sonra da Nakşibendi tarikatının Halidiye koluna intisap etti. Vefatına kadar Konya'da bu tarikatların şeyhliğini yürüttü.

Şeyh Fazıl, hac amacıyla Hicaz'a gitti, Oradan Anadolu'ya geçerek bir müddet İstanbul, Akseki ve Karaman'da kaldı. Akseki'de kaldığı süre içinde Akseki Müftüsü Şatırzade Tahir Efendi'den feyz aldı. 1885'de Konya'ya geldi. Konya'da bir süre İplikçi Medresesi'nde misafir olarak kaldı. Daha sonra müritlerinden Adliye Nazırı Abdurrahman Paşa, Şeyh Fazıl Efendi için bir konak yaptırdı. Şeyh Efendi, Konya'da bu konaktan irşat faaliyetlerini yürüttü.

Konağın yapılma sebebi olarak şunlar anlatılır: Şeyh Efendi, Abdurrahman Paşa'ya İstanbul'da iken adliye nazırı ve sadrazam olacağını müjdelere. Bu müjdesi gerçekleşince

Paşa'nın Şeyh Efendi'ye bağlılığı artar. Konak da bu sebeple Abdurrahman Paşa tarafından yaptırılır. Bu manzume Hindistan'dan Konya'ya gelen dervişlerin ikametine tahsis edilen bir bina ile türbe, mescit, ahır ve Söylemez konağı adı verilen şeyh evinden meydana geliyordu. Selçuklu dönemi mimari tarzında yapılan kümbet, biri türbedarlık, diğeri tabutluk olmak üzere iki bölümdür. 1986'da yıkılıp yeri yola alınan Söylemez Konağı ise eski bir Konya evidir. Söylemez Zaviyesinin ikisi Şeyh Fazıl Hüseyin Efendi'nin, birisi Abdurrahman Nureddin Paşa'nın tescil ettirdiği üç vakfiye bulunmaktadır.⁽¹⁾

Şeyh Fazıl Hüseyin Efendi, güzel sanatlarla da ilgilendi. Özellikle hat sanatında üstün bir kabiliyeti vardı. Veli Sabri Uyar, onu hattatlar arasında gösterir. Şeyh Efendi, gayet güzel sülüs, nesih ve ta'lik yazı yazardı. 28 Sayfalık bir "Tarikatnâme" ile 11 sayfalık bir Farsça "Silsilenâme"yi Veli Sabri Uyar, 1940'larda Pirebi Mahallesi'nde oturan Hasan Dede adlı bir yaşlının elinde gördüğünü ifade eder. Şeyh Fazıl'ın şairliği de vardır. Veli Sabri Uyar, üç sayfalık bir kasidesini gördüğünü yazmaktadır. Urduca olarak kaleme alınan bir eserinin olduğu ancak adının ne olduğu ve nerede bulunduğu bilinmemektedir.

Şeyh Fazıl Hüseyin Efendi, 4 Eylül 1910'da Konya'da vefat etti. Türbedeki mezar taşında şunlar yazılıdır:

"Hüve'l-bâki Bismillâhirrahmânirrahîm.

Küllü men aleyhâ fânin ve yebka vechü Rabbike zü'l-celâli ve'l-ikrâm. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'un. Küllü nefsin zâikatü'l-mevt.

Hazret-i Ka'be-i feyz-i âlem kıble-i kimyâ-i saâdet Şâh, Seyyid, Hâce, Mîr Fâzıl Hüseyin ibn mer-

hum Gevher Ali Şehit Çiştî Kalendar-i ehl-i Hindistan karîbü'l-Bahâr-şehr-i Ahmed Pür medfen-i Konya-i Şerîf.

Mâh-ı Şa'bân-ı Şeb-i Cum'a sâ'ati 2, fi 28 târih-i sene 1328.

min Hicreti'n-Nebiyi sallallâhu aleyhi ve sellem temmet."

Bazı kaynaklar onun vefatı hakkında farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Kâzım Köroğlu ile İbrahim Hakkı Konyalıya göre Şeyh Fazıl Efendi bir gece öldürülmüştür.⁽²⁾

Selçuk Es "Söylemez ve Efsanesi" adlı makalesinde öldürülenin Balkan harbi sıralarında Söylemez zaviyesinde görevli bekâr ve sadık hizmetçisi Arap Yusuf olduğunu kaydeder.⁽³⁾

Ancak mezar kitabesinde ve vakıf kayıtlarında Şeyh Fazıl Hüseyin Efendinin öldürüldüğüne dair bir bilgi mevcut değildir.

ŞEYH ABDULLAH EL-HİNDİ

Şeyh Fazıl'ın vefatından sonra yerine Hint asıllı Abdullah Efendi el-Çiştî b. Gülab Ali geçti. Abdullah

(1) Yusuf Küçükdağ, "Konya'da Söylemez Zaviyesi ve Vakfiyeleri", KTO Yeni İpekyolu Dergisi Konya Kitabı Özel Sayısı-1, Konya1998

(2) Kazım Köroğlu, "Söylemez oğlu Mahallesi", Yeni Konya, 5 Ocak 1952; İbrahim Hakkı Konyalı, Abideleri ve kitabeleri ile Konya tarihi, Konya 1964, s.935

(3) Selçuk Es, "Söylemez ve Efsanesi", Şehir Postası 13-15 Ağustos 1962

Şeyh Fazıl Efendi'nin türbesi.

Efendi, Hindistan Delhi'de doğdu. Konya'ya hicret ederek Şeyh Fazıl Efendi'ye intisap etti. Onun "dervişan ve şakirdanından" oldu. Şeyh Efendi'ye bir müddet hizmette bulundu. Şeyh Fazıl Efendinin vefatından sonra Söylemez Zaviyesi vakfına 2 Rebiulevvel 1329/3 Mart 1911'de Şeyh Abdullah Efendi atandı. Mehmet ve Abdullah adında iki oğlu vardı.

Şeyh Abdullah Efendi, Aralık 1912'de beş Hintli tarafından Söylemez Dergâhında boğularak şehit edildi. Babalık gazetesi "Bir cinayet-i facia" başlığı ile 3 Aralık 1912'de haberi şöyle duyurur:

"Meram Caddesinde üzerinde vaki (bulunan) "Şeyh Fazıl Tekkesi şeyhi Hindî (Hintli) Abdullah Efendi, geçen gün mezkûr (adı geçen) tekkede ahnak edilmiş (boğulmuş) ve istihbar-ı keyfiyeti müteakip (ha-

ber verilmesinin ardından) Bidayet Muddei Umumisi (Konya başsavcısı) ve polis müdürü beyefendiler ifay-ı tahkikat olunmuştur (olay yeri incelemelerinde bulunmuşlardır). Katiller beş Hintliden ibaret olup tekkede ikamet etmekte idiler. Bunlar kâmilen firar etmişlerse de Mehmet Ali Han ile Abdullah (adında iki Hintli) Tarsus'ta derdest edilmişler (ele geçirilmiş) ve diğerleri de taharri (araştırılmakta) edilmekte bulunmuşlardır."⁽⁴⁾

10 Aralık 1912'de geri kalan üç şahısta Adana'da yakalanmıştır. Babalık bu haberi de "Derdest" başlığı ile şöyle vermektedir:

"Şeyh Hüseyin Fazıl Tekkesi Şeyhi Hindi Abdullah Efendi'nin katillerinden olup Tarsus'ta derdest olunduğunu geçen nüshamızda yazdığımız Muhammed Ali Han ve Abdullah'ın mutabıkı üç refikinin (arkadaşının) dahi Adana'da derdest olunarak (yakalanarak) buraya mahfuzan (koruma altında) sevk edildikleri işitilmiştir. Katillerin ariyetlerini (ırkları) ve nerelere firar ettiklerini (kaçtıklarını) derhal tesbit ile derdest ettirilmeleri hususunda Polis Müdürü Kemal Bey Efendi'nin hizmet-i vakıası şayan-ı takdirdir."⁽⁵⁾

Şeyh Abdullah Efendi'yi şehit eden Hindistan asıllı beş fail yakalanmış ve Konya Emniyeti olayı tamamen çözmüştür. Yine Babalık gazetesi olayın sebebini ve nasıl gerçekleştiğini "Vaka-yı cinaiye tafsilatı" başlığı ile ayrıntılı olarak şöyle anlatmaktadır:

"Şeyh Abdullah Efendi'nin mahnukan (boğularak) katl edildiğini evvelce yazmıştık. Buna dair derdest olduğumuz (ele geçirdiğimiz) malumat-ı resmiyeyi (resmi bilgileri) de ber-vech-i ati (aşağıya) derc ediyoruz:

Şeyh Ebul Fazıl Dergâhı Şeyhi

(4) Babalık, 23 Zilhicce 1330/3 Aralık 1912.

(5) Babalık, 30 Zilhicce 1330/10 Aralık 1912.

Abdullah Efendi'nin yirmi dört saatte beri gayubet etmesine (görünmemesi) ve kapısının kilitli bulunduğu ve müddet-i mezkûre (adı geçen süre) zarfında küşad edildiği gibi giren ve çıkan olmadığı Larende mevkii polis memurları tarafından istihbar (haber) edilmesine binaen dergâh-ı mezkûr kapısı açılarak tekke derunu (içini) lede'l-muayane (kontrolle) muma ileyh Şeyh Abdullah'ın elleri ve ayakları ve boynundan bağlı olduğu ve ahnak (boğulmak) suretiyle katledildiği görülmüş ve failinin tahkikine (araştırılmasına) girilerek vefatından akdem (önce) mezkûr tekkede misafir bulunan ve mahalli viladetleri (doğum yerleri), isim ve şöhretleri meçhul olan ma'lumu'l-eşkal (suretleri, eşkalleri belli) beş şahıstan edilen şüphe üzerine lazım gelen mahallere (yerlere) taharri (araştırma) ve icap edenlere telgraf keşide olunarak (gönderilerek) eşhas-ı merkumeden (faillerden) ikisi Tarsus'ta derdest olunarak (yakalanarak) getirilmiş ve birinin isminin "Muhammed Ali" diğerrinin isminin de "Şir Muhammed" olduğu anlaşılmıştır.

Merkumların mukerreren ahz olunan (tekrar tekrar alınan, çapraz sorgu) ifadeleri ta'mik edilerek (derinleştirilerek) artık bunlardan Muhammed Ali inkar-ı cürme tarik (olayı inkar edecek herhangi bir yol) bulamayarak (suçunu) itiraf etmiş ve bi'l-veciha (böylece, bu cihetle) Şir Muhammed de (suçunu) tasdik eylemiş (kabul ve itiraf etmiş) Polis Dairesince isimleri ve mahalli ikametleri tayin edilen diğer üç refiklerinin (suç arkadaşlarının) de hemen derdestleri (yakalanmaları) lazım gelen mahalle memurini'z-zabıtasına (güvenlik güçlerine) bi't-telgrafname iş'ar (telgrafla işaret) edilmiştir. İfade-i vakıalarına cereyan-ı hale nazaran (olayı anlatan ifadelerine göre) mütecasirin merkumun zaviye-i mezkûrede misafir kaldıkları müddet Şeyh Abdullah'ın kilitli bu-

lundurduğu dört odadan birisi derununda içinde) nukudu mahfuz (paraları saklı) bulunması ihtimalini teemmül ederek (düşünerek) bir gece şeyhi katlettikten (şehit ettikten) sonra kilitli olan kapıları kırarak derunundaki (içindeki) nukudu (paraları) ahz (alıp) ve taksimden (paylaştıktan) sonra savuşmalarının Abdullah namında birisi söylediler.

Şir Muhammed de "hâsıl olan iş bu ittifaktan her kim feragat ederse (vazgeçerse) şeyhten evvel eşhası fariğanın (o vazgeçenin) katl edilmesini" teklif eder.

Bunu üzerine diğer Abdullah müttetiklere karşı beyan-ı fikr ve mütalaa ederek:

- Tetkik edelim, anlayalım. Para varsa şeyhi katl ile paralarını alalım, yoksa beyhude (sebepsiz yere) katletmeyelim." demesi üzerine muvafakat husule gelir.

Odaları küşat etmek için (açmak) Çifte Merdiven Mahallesi'nden demirci esnafından (Ermeni asıllı) Agop Usta'dan Küçük Abdullah vasıtasıyla bir anahtar aldırılır.

Geçen kurban bayramının birinci günü Şeyh Abdullah'ın Dergâh-ı Hazreti Mevlana'ya Çelebi Efendi Hazretleri'ne ziyarete gittiği zaman merkumlar (adı geçen failler) bu anahtarlarla kapıları açarlar ve lede'l-muayane (içeriye kontrol ederek) bir oda derununda (içinde) konuran üç sandık ağırlığına ve kilitli

bulunmasına ve şeyhin mezkûr odaları mütemadiyen mesdud (süreklili kapalı) bulundurmasına nazaran işbu sandıklarda para olduğu hissiyle sandıkları kırmaya karar verilirse de Nur Muhammed'in:

- Sandıklar kırıldığında bi't-tabii (doğal olarak) şimdi Şeyh gelip görecektir. Haneyi bize bıraktığından dolayı sirkatin (hırsızlığın) tarafımızdan vukuunu (gerçekleştirildiğini) bilecek ve isim ve şöhretimiz hükümete haber vererek bizi derdest ettirecek. Bu fikri ferdası (ertesesi) geceye ta'lik edelim (erteleyelim). Saat üçte şeyhin katlinden sonra sandıkları kıralım ve herhalde şimdi kapıları kilitleyerek bu işten feragat edelim

(vazgeçelim)...” demesi üzerine buna umumen (herkes tarafından) muvafakat (kabil) edilir.

Karar-ı vaki vechile ferdası katlin vuku bulduğu bayramın üçüncü Cumartesi gecesi saat üçte Şir Muhammed derhal Şeyh'in üzerine hücum ve yedindeki (elindeki) mendili ağzına tıkar ve Nur Muhammed ile Muhammed Ali de sarığı boğazına takarak iki Abdullah da ayaklarından ve vücud-ı sairesinde (diğer organlarını) bağlamak suretiyle muma ileyhi ahnaken (boğarak) katil (şehit) ederler.

Sandıklarda ve derun-u hanede (konağın içinde) saat sekize kadar taharriyatta (araştırmalarda) bulduktan sonra iki İngiliz lirası ile sekiz met'elik ve bir takım eşya ile kaçırarak firar ederler.

Eşya kısmen maznunlar bedninde (üzerlerinde) bulunmuş ve demirci Agop Usta da maznunların ifadelerini tasdik etmiştir.

Fiili vakianın (olayın sebebini) zahire ihracı hususunda (ortaya çıkarılması hususunda) polis müdürü Kemal Nabi Bey Efendi'nin tertip ve teemmülü (fikri) ve Merkez Komiseri Rahmi Bey'le komiser muavini Mustafa Fevzi ve polis memurlarından Nuri, Derviş Ahmet, Şevket, Selim ve Yakup Efendilerin de sebk eden say (çalışmaları) ve gayreti, şayan-ı takdir ve senadır (övgüye değerdir).⁽⁶⁾

KAYNAKLAR:

- Babalık, 12 Muharrem 1331/22 Aralık 1912.
Babalık, 23 Zilhicce 1330/3 Aralık 1912.
Babalık, 30 Zilhicce 1330/10 Aralık 1912.
Mehmet Ali UZ, , Konya Âlimleri ve Velileri, Konya 2013.
Mustafa BALKAN, "Söylemez Zaviyesi ve Türbesi", Pusula, 18 Ağustos 2016.
Selçuk Es Söylemez ve Efsanesi Şehir postası 13-15 Ağustos 1962.
Yusuf KÜÇÜKDAĞ, "Konya'da Söylemez Zaviyesi ve Vakfiyeleri", KTO Yeni İpekyolu Dergisi Konya Kitabı Özel Sayısı-1, Editör: Yusuf Küçükdağ, Konya 1998.

(6) Babalık, 12 Muharrem 1331/22 Aralık 1912.